

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

GULISTON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI

**“UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MALAKALI
MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHNING MUAMMO VA
YECHIMLARI: 5 E MODEL MOHIYATI, XORIJIY
TAJRIBALAR” MAVZUSIDA RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
ANJUMAN MATERIALLARI**

2026-YIL 22-23-MAY

**«GRAND KONDOR PRINT»
TOSHKENT – 2026**

UDK: 219.246:69.28:34

KBK: 122.215.148

T 097

DOI: <https://zenodo.org/records/20696033>

“Uzluksiz ta’lim tizimida malakali mutaxassislarni tayyorlashning muammo va yechimlari: 5E modeli mohiyati, xorijiy tajribalar” mavzusidagi xalqaro ilmiy-amaliy anjuman materiallari, (23-may 2026-yil). [To’plam]: – Toshkent: “GRAND KONDOR PRINT”, 2026 y., 1009 b.

Ushbu to’plamga 2026-yil 22-23-may kunlari Guliston davlat pedagogika instituti Pedagogika fakulteti “Boshlang’ich ta’lim metodikasi” hamda “Maktabgacha ta’lim” kafedralarida “Uzluksiz ta’lim tizimida malakali mutaxassislarni tayyorlashning muammo va yechimlari: 5E modeli mohiyati, xorijiy tajribalar” mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman qatnashchilarining ma’ruza materiallari kiritilgan. Ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plamida respublika oliy ta’lim muassasalarining professor-o’qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, magistrlar, doktorantlar, talabalarning ilmiy maqolalari o’rin olgan.

Taqrizchilar:

B.Abdullayeva – pedagogika fanlari doktori, professor

S.I.Qulmamatov – pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Mas’ul muharrir:

N.T.Misirova – pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD), dotsent.

M.Dj.Toshmatova – pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD), dotsent.

M.Berdiyeva – “Maktabgacha ta’lim” kafedrasi mudiri, p.f.f.d.(PhD), dotsent v.b.

D.A.Utanbayeva – pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD), dosent v.b.

Tashkilotchilar:

D.M.Elmuratova – “Boshlang’ich ta’lim metodikasi” kafedrasi mudiri, pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD), professor v.b.

A.A.Bolibekov – “Maktabgacha ta’lim” kafedrasi dotsenti, pedagogika fanlari nomzodi.

Tahrir hay’ati:

A.Nizamov, X.Umarov, M.Toshmatova, M.Eshonqulova, M.Bayzakova, G.Umarova, D.Nosirova, G.Yusufaliyeva, K.Eshonqulova, D.Kurbanova, J.Ro’zimatov, G.Niyozova, N.Sulaymanova, G.Shoymatova, B.Xolyigitova, J.Sheranova, G.Xolmatova, Sh.Jabbarova, U.Bakirova.

Mas’ullar:

N.Abduraxmonova – pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori(PhD), katta oq’ituvchi

M.Raimqulova – “Maktabgacha ta’lim” kafedrasi o’qituvchisi

To’plamda nashr etilgan maqola va tezislardagi ma’lumotlarning haqqoniyligiga mualliflar mas’uldirlar.

KIRISH

Jahon ta'lim tizimidagi islohotlar va zamonaviy talablarning oshishi, ta'lim jarayoniga innovatsion yondashuv va texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Ta'lim jarayoniga tatbiq etilayotgan innovatiya usullari samarasi bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik ijodkorligi xarakteri va uning rivojlanganligi darajasiga bevosita bog'liq.

Mamlakatimizda ta'lim tizimini isloh qilish, yuqori malakali mutaxassislarni tayyorlash borasida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qo'llash borasida keng ko'lamli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Uzluksiz ta'lim tizimining barcha bosqichlarida ta'lim samaradorligini oshirish, yuqori pedagogik mahoratga ega kadrlar tayyorlash orqali sifatli ta'lim berish imkoniyatlarini kengaytirish bugungi kunning ustuvor vazifalaridan biridir. Bu borada ta'lim sohasida faoliyat yurituvchi pedagoglarning amaliyotdagi ko'nikmalarini mustahkamlash va ilmiy izlanuvchanlikni rivojlantirishga qaratilgan texnologiyalarni takomillashtirish hamda innovatsion faoliyatning turli darajalarini talab darajasida egallashlari uchun xorijiy tajribalarga asoslangan ta'lim muhitini, pedagogik sharoitlar va didaktik imkoniyatlarni ta'minlash o'ziga xos ahamiyat kasb etadi.

Kadrlar salohiyati jamiyatning iqtisodiy, siyosiy va ma'naviy barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biridir. Malakali, bilimli va yuksak ma'naviyatli kadrlar jamiyatda innovatsion rivojlanishni ta'minlaydi, ijtimoiy muammolarni hal etishda muhim rol o'ynaydi hamda davlat boshqaruvi tizimining samaradorligini oshiradi. Shu bilan birga, kadrlar salohiyatining yetarli darajada rivojlanmaganligi ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik, boshqaruvdagi samarasizlik kabi muammolarni keltirib chiqarishi mumkin. Bu esa jamiyat barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Jamiyat barqarorligini ta'minlashda kadrlar salohiyatini yuksaltirish masalasi faqat iqtisodiy yoki tashkiliy muammo bo'lib qolmay, balki chuqur ijtimoiy-falsafiy mazmun kasb etadi. Chunki bu jarayon insonning bilim, tafakkur, qadriyatlar va ma'naviy dunyosining rivojlanishi bilan chambarchas bog'liqdir. Kadrlar tayyorlash tizimida zamonaviy yondashuvlarni joriy etish, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish, yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalash muhim vazifalardan hisoblanadi.

Shuningdek, kadrlar salohiyatini yuksaltirish jarayonida innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish, ilm-fan va ishlab chiqarish integratsiyasini kuchaytirish, uzluksiz ta'lim tizimini rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Bu esa nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshiradi, balki jamiyatda ijtimoiy adolat, barqarorlik va farovonlikni ta'minlashga xizmat qiladi.

Guliston davlat pedagogika institutida o'tkazilayotgan "Uzluksiz ta'lim tizimida malakali mutaxassislarni tayyorlashning muammo va yechimlari: 5E modeli mohiyati, xorijiy tajribalar" mavzusidagi respublika ilmiy-amaliy anjuman mazkur yo'nalishda olib borilayotgan ilmiy izlanishlarni muhokama qilish, mavjud muammolarni aniqlash va ularning yechimlarini ishlab chiqish uchun muhim ilmiy maydon hisoblanadi. Ushbu anjuman doirasida kadrlar salohiyatini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari, inson kapitalini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari, ta'lim tizimini

takomillashtirish, zamonaviy boshqaruv mexanizmlarini joriy etish kabi masalalar keng qamrovda tahlil etiladi.

Mazkur anjuman materiallari uzluksiz ta'lim tizimida malakali kadrlar tayyorlashning dolzarb muammolarini chuqur o'rganish, amaliy tavsiyalar ishlab chiqishda muhim manba bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan, mazkur ilmiy-amaliy anjuman mamlakatimizda malakali kadrlar tayyorlash, zamonaviy yondashuvlar va xorijiy tajribalar asosida ularning kasbiy kompetentligini rivojlantirish yo'lida muhim ahamiyat kasb etadi.

Guliston davlat pedagogika instituti
rektori J.X.KARSHIBAYEV

Ekologik-refleksiv muhitni qo'llab-quvvatlash: O'quvchilar tomonidan tutiladigan "Kundalik kuzatish daftarlari" faoliyatini ijodiy-tadqiqotchilik formatiga o'tkazish va har bir bolaning tabiat hodisalariga bo'lgan shaxsiy, mantiqiy munosabatini rag'batlantirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 7-maydagi PQ-4708-sonli "Matematika sohasidagi ta'lim sifatini oshirish va ilmiy-tadqiqotlarni rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli Farmoni bilan tasdiqlangan "O'zbekiston – 2030" strategiyasi.
3. Boshlang'ich ta'limning "Tabiiy fanlar" (Science) fani bo'yicha Milliy o'quv dasturi. – Toshkent, 2021.
4. Shahridinovna, K. S. (2023). Didactic Features Of Development Of Nature Perception Skills Of Primary School Students. *Eurasian Journal of Learning and Academic Teaching*, 19, 183-187.

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINI O'QUVCHILARDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHGA TAYYORLASHDA 5E MODELIDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI

Qayumova Shoxsanam To'lqin qizi

Buxoro Innovatsiyalar universiteti o'qituvchisi
Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Email: shoxsanamkayumova0523@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashda 5E modelidan foydalanishning didaktik imkoniyatlari yoritilgan. Unda 5E modelining mazmun-mohiyati, uning xalqaro ta'lim tizimidagi o'rni hamda boshlang'ich ta'lim jarayonida o'qish savodxonligini rivojlantirishdagi metodik ahamiyati tahlil qilingan. Shuningdek, AQSH, Finlandiya, Singapur kabi davlatlar tajribasi asosida 5E modelining samaradorligi ochib berilgan. Maqolada bo'lajak o'qituvchilarning metodik kompetensiyasini rivojlantirishda Engage, Explore, Explain, Elaborate va Evaluate bosqichlaridan foydalanishning amaliy jihatlari ko'rsatib berilgan.

Kalit so'zlar: 5E modeli, o'qish savodxonligi, boshlang'ich ta'lim, bo'lajak o'qituvchi, metodik tayyorgarlik, didaktik imkoniyat, innovatsion ta'lim, xalqaro tajriba.

Abstract. This article examines the didactic opportunities of using the 5E instructional model in preparing future primary school teachers to develop reading literacy in students. The study analyzes the essence and conceptual framework of the 5E model, its role in the international education system, and its methodological significance in enhancing reading literacy within primary education. Furthermore, the effectiveness of the 5E model is explored based on the experiences of countries such as the United States, Finland, and Singapore. The article highlights the practical aspects of

applying the Engage, Explore, Explain, Elaborate, and Evaluate phases in developing the methodological competence of future teachers.

Keywords: 5E model, reading literacy, primary education, future teacher, methodological training, didactic opportunities, innovative education, international experience.

Аннотация. В данной статье рассматриваются дидактические возможности использования модели 5Е в подготовке будущих учителей начальных классов к развитию читательской грамотности у учащихся. Анализируются сущность и содержание модели 5Е, её место в международной системе образования, а также методическое значение в развитии читательской грамотности в процессе начального обучения. Кроме того, раскрывается эффективность модели 5Е на основе опыта таких стран, как США, Финляндия и Сингапур. В статье освещаются практические аспекты применения этапов Engage, Explore, Explain, Elaborate и Evaluate в развитии методической компетентности будущих учителей.

Ключевые слова: модель 5Е, читательская грамотность, начальное образование, будущий учитель, методическая подготовка, дидактические возможности, инновационное образование, международный опыт.

Bugungi globallashuv jarayonida ta'lim tizimining oldida turgan muhim vazifalardan biri – o'quvchilarda funksional savodxonlikni, ayniqsa o'qish savodxonligini rivojlantirishdan iboratdir. O'qish savodxonligi nafaqat matnni o'qish, balki uni tushunish, tahlil qilish, xulosa chiqarish hamda kundalik hayotda qo'llay olish kompetensiyasini ham qamrab oladi [1]. Shu sababli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tayyorlash dolzarb pedagogik muammolardan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda xalqaro baholash dasturlari, xususan, PIRLS va PISA tadqiqotlari natijalari o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishda innovatsion metodlarga ehtiyoj mavjudligini ko'rsatmoqda [2]. Ana shunday samarali yondashuvlardan biri 5E modeli hisoblanadi. Ushbu model o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, matn ustida ishlash kompetensiyasi hamda reflektiv faoliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, pedagog kadrlarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish hamda xalqaro standartlar asosida ta'lim sifatini oshirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri etib belgilangan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmonida xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi tasdiqlanib, unda o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish, xalqaro baholash dasturlariga tayyorgarlikni kuchaytirish vazifalari belgilangan [3]. Shuningdek, Prezidentning 2022-yil 11-maydagi PQ-241-son qarorida pedagog kadrlar tayyorlash sifatini oshirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayoniga joriy etish hamda bo'lajak o'qituvchilarning amaliy kompetensiyalarini rivojlantirishga alohida e'tibor qaratilgan [4]. Bundan tashqari, "Ta'lim to'g'risida"gi Qonunda ham ta'lim jarayoniga innovatsion va interaktiv metodlarni tatbiq etish muhim vazifa sifatida belgilangan [5]. Shu nuqtai nazardan, bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish

savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashda 5E modelidan foydalanish ilmiy-metodik jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi.

5E modeli XX asrning oxirlarida AQSHning Biological Sciences Curriculum Study (BSCS) dasturi doirasida ishlab chiqilgan bo'lib, u konstruktivistik yondashuvga asoslangan zamonaviy pedagogik model hisoblanadi [6]. Mazkur modelning asosiy g'oyasi shundan iboratki, o'quvchi bilimni tayyor shaklda qabul qilmaydi, balki o'zining avvalgi tajribasi, kuzatuvlari, izlanishlari va amaliy faoliyati asosida mustaqil ravishda shakllantiradi. Shu sababli 5E modeli ta'lim jarayonida o'quvchini passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylantiradi. Konstruktivistik yondashuvga ko'ra, bilim inson ongida faol quriladi. O'quvchi yangi ma'lumotni o'zining mavjud bilimlari bilan bog'laydi, tahlil qiladi, taqqoslaydi va xulosa chiqaradi. 5E modeli aynan shu jarayonni bosqichma-bosqich tashkil etishga xizmat qiladi. Modelning samaradorligi shundaki, unda o'quvchi mustaqil fikrlash, muammoli vaziyatlarni hal qilish, guruhda ishlash, muloqotga kirishish hamda refleksiya qilish ko'nikmalarini egallaydi. 5E modeli quyidagi besh muhim bosqichdan iborat:

1. *Engage (Qiziqtirish)*. Ushbu bosqichning asosiy maqsadi o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otish va ularni dars jarayoniga faol jalb qilishdan iborat. Bu bosqichda o'qituvchi o'quvchilarning avvalgi bilimlarini aniqlaydi hamda yangi mavzu bilan bog'laydi. Qiziqtirish jarayonida muammoli savollar, hayotiy vaziyatlar, rasmlar, videoroliklar, interaktiv topshiriqlar yoki qisqa hikoyalardan foydalaniladi. Masalan, o'qish savodxonligi darsida o'quvchilarga: "Nima uchun ayrim insonlar ko'p kitob o'qiydi?" , "Matndan qanday qilib yashirin ma'noni topish mumkin?" kabi savollar berilishi mumkin. Bu bosqich o'quvchilarning ichki motivatsiyasini oshirib, ularda mavzuni o'rganishga ehtiyoj hosil qiladi. Natijada o'quvchilar keyingi bosqichlarga faol tayyorgarlik bilan kirishadilar.

2. *Explore (Tadqiq etish)*. Mazkur bosqichda o'quvchilar yangi bilimlarni mustaqil ravishda o'rganishga harakat qiladilar. O'qituvchi bu jarayonda yo'naltiruvchi rolni bajaradi. O'quvchilar kuzatadi, matnni o'qiydi, muhokama qiladi, guruhlarda ishlaydi va turli manbalar asosida xulosalar chiqaradi. O'qish savodxonligini rivojlantirishda bu bosqich juda muhim hisoblanadi. Chunki o'quvchilar: matn mazmunini tahlil qiladi; asosiy g'oyani aniqlaydi; qahramonlarga tavsif beradi; sabab va oqibat bog'lanishlarini topadi; muallif fikrini tushunishga harakat qiladi. Bu bosqichda INSERT, "Aqliy hujum", "Klaster", "Baliq skeleti", rolli o'yin kabi interaktiv metodlardan foydalanish samarali natija beradi. Tadqiq etish bosqichi o'quvchilarning mustaqil fikrlashi va izlanish faoliyatini rivojlantiradi.

3. *Explain (Tushuntirish)*. Ushbu bosqichda o'quvchilar o'zlari o'rgangan bilimlarni izohlaydilar, fikrlarini asoslaydilar va muhokama qiladilar. O'qituvchi esa o'quvchilarning javoblarini umumlashtirib, ilmiy va nazariy tushunchalarni to'ldiradi. Masalan, o'quvchilar matnning asosiy g'oyasi haqida o'z fikrlarini aytadilar, notanish so'zlarning ma'nosini izohlaydilar yoki qahramonlarning xatti-harakatlariga baho beradilar. Bu jarayon o'quvchilarning nutq madaniyati, kommunikativ kompetensiyasi va analitik tafakkurini rivojlantiradi. Shuningdek, Explain bosqichi davomida o'quvchilar: savol-javoblarda ishtirok etadi; dalillar asosida fikr bildiradi; o'z

nuqtayi nazarini himoya qiladi; matn yuzasidan xulosa chiqaradi. Natijada bilimlar tizimlashtiriladi va o'quvchilarda mavzu bo'yicha aniq tasavvur shakllanadi.

4. *Elaborate (Mustahkamlash va kengaytirish)*. Bu bosqichda o'quvchilar olgan bilimlarini yangi vaziyatlarda qo'llaydilar. Ya'ni ular mavjud bilimlarni kengaytiradi, amaliy faoliyatga tatbiq qiladi hamda ijodiy yondashuvni namoyon etadi. Masalan: matn asosida esse yozish; hikoyaning davomiga yangi yakun yaratish; sahna ko'rinishlarini tashkil qilish; qahramonlar nomidan monolog tuzish; QR-kodli topshiriqlarni bajarish; raqamli platformalarda interaktiv mashqlar ishlash. Mazkur bosqich o'quvchilarning ijodiy tafakkurini, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini va amaliy kompetensiyalarini rivojlantiradi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'limda Elaborate bosqichi o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini yanada oshiradi.

5. *Evaluate (Baholash)*. Evaluate bosqichi o'quvchilarning bilim, ko'nikma va kompetensiyalarini aniqlashga xizmat qiladi. Baholash nafaqat yakuniy natijani, balki o'quvchilarning o'quv jarayonidagi faolligini ham qamrab oladi. Bu bosqichda quyidagilardan foydalanish mumkin: diagnostik testlar; PIRLS tipidagi topshiriqlar; refleksiya; elektron portfolio; Google Forms orqali onlayn baholash; o'z-o'zini va o'zaro baholash. Baholash jarayonida o'quvchilarning: matnni tushunishi; tahlil qilishi; xulosa chiqarishi; mustaqil fikr bildirishidarakajasi aniqlanadi. Shuningdek, Evaluate bosqichi o'qituvchiga o'quvchilarning qaysi jihatlarida qiyinchilik mavjudligini aniqlash va keyingi darslarni rejalashtirish imkonini beradi.

Umuman olganda, 5E modeli ta'lim jarayonining izchil, interaktiv va o'quvchi markazli tashkil etilishini ta'minlaydi. Ushbu model orqali o'quvchilar nafaqat bilim oladi, balki o'z fikrini erkin ifodalash, muammolarni tahlil qilish, ijodiy yondashish va mustaqil xulosa chiqarish kompetensiyalarini ham rivojlantiradi. Shu sababli 5E modeli bugungi zamonaviy ta'lim tizimida eng samarali pedagogik yondashuvlardan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

Bugungi kunda 5E modeli AQSH, Kanada, Finlandiya, Singapur, Janubiy Koreya va Avstraliya kabi rivojlangan davlatlarning ta'lim tizimida keng qo'llanilmoqda [7]. AQSHda 5E modeli boshlang'ich ta'lim darsliklari va STEM ta'lim dasturlariga integratsiya qilingan bo'lib, o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga xizmat qiladi. Finlandiya ta'lim tizimida esa ushbu model reflektiv va kompetensiyaviy yondashuv asosida qo'llanadi. Singapur maktablarida 5E modeli matn bilan ishlash, muammoli vaziyatlarni tahlil qilish hamda o'quvchilarning kommunikativ kompetensiyasini shakllantirishda samarali metod sifatida foydalaniladi [8]. Mazkur davlatlar tajribasi 5E modelining o'qish savodxonligini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega ekanligini ko'rsatmoqda.

Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlash jarayonida 5E modelidan foydalanish keng didaktik imkoniyatlarni yuzaga chiqaradi. Mazkur model ta'limning konstruktivistik yondashuviga asoslanib, o'quvchilarni dars jarayonining faol subyekti sifatida shakllantirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, boshlang'ich ta'lim bosqichida o'qish savodxonligini rivojlantirishda ushbu modelning samaradorligi yuqori bo'lib, u

o'quvchilarning matn bilan ishlash kompetensiyasi, mustaqil fikrlashi hamda ijodiy faoliyatini rivojlantirish imkonini beradi.

5E modelning eng muhim didaktik imkoniyatlaridan biri – o'quvchilarning mustaqil fikrlash kompetensiyasini shakllantirishidir. Mazkur modelning "Explore" va "Explain" bosqichlarida o'quvchilar matnni mustaqil o'rganadi, tahlil qiladi, muammoli vaziyatlarga yechim izlaydi hamda o'z fikrlarini asoslashga harakat qiladi. Natijada o'quvchilarda matn mazmunini chuqur anglash, asosiy va ikkinchi darajali fikrlarni ajratish, muallif pozitsiyasini tushunish hamda xulosa chiqarish ko'nikmalari rivojlanadi. Bu esa o'qish savodxonligining asosiy komponentlaridan biri hisoblanadi.

Mazkur modelning yana bir muhim didaktik imkoniyati o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasini oshirishidadir. "Engage" bosqichida muammoli savollar, hayotiy vaziyatlar, qiziqarli topshiriqlar, multimedia vositalari va interaktiv metodlardan foydalanish o'quvchilarda mavzuga nisbatan qiziqish uyg'otadi. Ayniqsa, boshlang'ich sinf o'quvchilari uchun vizual materiallar, QR-kodli topshiriqlar, animatsiyalar va didaktik o'yinlardan foydalanish darsning samaradorligini oshiradi. O'quvchilarda matnni o'qishga ichki ehtiyoj shakllanadi va ular darsda faol ishtirok etishga intiladi.

5E modeli interaktiv ta'lim muhitini shakllantirish imkoniyatini ham beradi. Modelning barcha bosqichlarida o'quvchilar guruhlarda ishlaydi, fikr almashadi, savol-javoblarda ishtirok etadi va hamkorlikda muammolarni hal qiladi. Bu jarayon kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishiga xizmat qiladi. O'quvchilar matn yuzasidan bahs-munozara olib borish, o'z nuqtayi nazarini himoya qilish hamda boshqalarning fikriga hurmat bilan yondashish ko'nikmalarini egallaydi. Natijada dars jarayoni faqat bilim berishga emas, balki shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishga ham xizmat qiladi.

Shuningdek, 5E modeli o'quvchilarning tanqidiy va ijodiy tafakkurini rivojlantirishda muhim pedagogik vosita hisoblanadi. "Elaborate" bosqichida o'quvchilar matn asosida yangi g'oyalar yaratadi, hikoyaning davomiga ijodiy yakun tuzadi, rolli o'yinlarda ishtirok etadi yoki matnni boshqa shaklda qayta ifodalaydi. Bu esa o'quvchilarning kreativ fikrlashi, fantaziyasi hamda erkin tafakkurini rivojlantiradi. Shu bilan birga, o'quvchilar matnni tahlil qilish, dalillarni taqqoslash va muammolarga tanqidiy yondashish ko'nikmalarini ham egallaydi.

5E modelidan foydalanish bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik kompetensiyasini takomillashtirishda ham katta ahamiyatga ega. Chunki ushbu model asosida tashkil etilgan darslar bo'lajak o'qituvchilardan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashni, darsni interaktiv tashkil etishni hamda o'quvchilar faoliyatini samarali boshqarishni talab qiladi. Natijada bo'lajak o'qituvchilar: innovatsion metodlardan foydalanish; darsni loyihalash; refleksiv yondashuvni qo'llash; o'quvchilarni diagnostika qilish; individual va differensial ta'limni tashkil etishkabi metodik kompetensiyalarni egallaydi.

Bundan tashqari, 5E modeli xalqaro baholash dasturlariga mos kompetensiyalarni shakllantirish imkonini beradi. Xususan, PIRLS va PISA tadqiqotlarida o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish, xulosa chiqarish hamda

axborotni amaliy vaziyatlarda qo'llay olish kompetensiyalari baholanadi [10]. 5E modelining bosqichlari aynan ushbu kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qiladi. O'quvchilar matn bilan ishlash jarayonida nafaqat o'qish, balki fikrlash, muammoli vaziyatlarga yechim topish va axborotni qayta ishlash ko'nikmalarini ham egallaydi.

Quyida 5E modeli bosqichlari asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlash jarayonida amalga oshiriladigan pedagogik faoliyatlar, ularning didaktik imkoniyatlari hamda shakllantiriladigan kasbiy kompetensiyalar tizimlashtirilgan holda keltiriladi. Mazkur jadval 5E modelining har bir bosqichi o'qish savodxonligini rivojlantirish jarayonida qanday metodik vazifalarni bajarishini va bo'lajak o'qituvchining kasbiy tayyorgarligiga qanday ta'sir ko'rsatishini yaqqol ko'rsatadi.

1-jadval. 5E modeli asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlash jarayonining didaktik imkoniyatlari va kompetensiyaviy natijalari

5E modeli bosqichlari	O'qish savodxonligini rivojlantirishdagi faoliyatlar	Didaktik imkoniyatlari	Bo'lajak o'qituvchilarda shakllanadigan kompetensiyalar
Engage (Qiziqtirish)	Muammoli savollar, videoroliklar, QR-kodli topshiriqlar, rasmlar, hayotiy vaziyatlar asosida mavzuga kirish	O'quvchilarning o'qishga qiziqishini oshiradi, ichki motivatsiyani shakllantiradi, darsga faol jalb qiladi	Motivatsion metodlardan foydalanish, interaktiv darsni tashkil etish, o'quvchilar diqqati va qiziqishini boshqarish kompetensiyasi
Explore (Tadqiq etish)	Matnni mustaqil o'qish, guruhli ishlash, INSERT, klaster, aqliy hujum metodlari asosida matnni tahlil qilish	Mustaqil fikrlashni rivojlantiradi, matnni tahlil qilish va asosiy g'oyani aniqlash ko'nikmasini shakllantiradi	Tadqiqotga yo'naltirilgan metodlarni qo'llash, o'quvchilar faoliyatini boshqarish, hamkorlikdagi ta'limni tashkil etish kompetensiyasi
Explain (Tushuntirish)	Matn mazmunini izohlash, savol-javob, fikr almashish, qahramonlarga tavsif berish, asosiy fikrni aniqlash	Nutq madaniyati va kommunikativ kompetensiyani rivojlantiradi, analitik tafakkurni shakllantiradi	O'quvchilarning fikrini tahlil qilish, reflektiv yondashuvni qo'llash, muloqot va tushuntirish kompetensiyasi
Elaborate (Mustahkamlash va kengaytirish)	Esse yozish, hikoyani davom ettirish, rolli o'yinlar, sahna ko'rinishlari, AR/VR va raqamli	Ijodiy va tanqidiy tafakkurni rivojlantiradi, bilimlarni amaliyotda qo'llash imkonini	Kreativ dars loyihalash, innovatsion texnologiyalarni qo'llash, o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish

5E modeli bosqichlari	O'qish savodxonligini rivojlantirishdagi faoliyatlar	Didaktik imkoniyatlari	Bo'lajak o'qituvchilarda shakllanadigan kompetensiyalar
	platformalar bilan ishlash	beradi	kompetensiyasi
Evaluate (Baholash)	PIRLS tipidagi topshiriqlar, refleksiya, testlar, Google Forms, elektron portfolio orqali baholash	O'quvchilarning o'qish savodxonligi darajasini aniqlaydi, diagnostik va monitoring imkoniyatini yaratadi	Baholash mezonlarini ishlab chiqish, diagnostika olib borish, individual yondashuvni tashkil etish kompetensiyasi
5E modelining umumiy didaktik imkoniyatlari	Interaktiv metodlar va raqamli texnologiyalar asosida ta'limni tashkil etish	O'qishga motivatsiyani oshiradi, funksional savodxonlikni rivojlantiradi, xalqaro baholash dasturlariga mos kompetensiyalarni shakllantiradi	Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash, metodik kompetensiyani rivojlantirish, innovatsion yondashuv asosida dars tashkil etish kompetensiyasi

Jadval tahlilidan ko'rinadiki, 5E modeli nafaqat o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladi, balki bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining metodik tayyorgarligini ham tizimli ravishda shakllantiradi. Har bir bosqich o'qituvchidan turli pedagogik yondashuvlarni qo'llashni talab qiladi: qiziqtirish bosqichida motivatsion metodlar, tadqiq etish bosqichida mustaqil va guruhli ish shakllari, tushuntirish bosqichida esa kommunikativ va refleksiv yondashuvlar ustuvor bo'ladi. Shuningdek, mustahkamlash va kengaytirish bosqichida innovatsion texnologiyalar va ijodiy topshiriqlardan foydalanish bo'lajak o'qituvchilarning kreativ kompetensiyasini rivojlantiradi. Baholash bosqichi esa pedagogdan diagnostik yondashuvni, mezon asosida baholashni va individual yondashuvni talab etadi. Umuman olganda, 5E modeli asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini zamonaviy pedagogik faoliyatga tayyorlashda samarali didaktik tizim bo'lib xizmat qiladi hamda o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishning ilmiy-metodik asoslarini mustahkamlaydi.

Mazkur modelning yana bir muhim jihati – raqamli texnologiyalar bilan integratsiyalash imkoniyatining mavjudligidir. Hozirgi raqamli ta'lim muhitida 5E modeli Genially, Canva, Wordwall, LearningApps, Padlet va Google Forms kabi platformalar bilan uyg'unlashtirilgan holda qo'llanilishi mumkin. Bu esa darslarning vizual va interaktivligini oshirib, o'quvchilarning o'qishga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi. Umuman olganda, 5E modeli boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi samarali didaktik tizim hisoblanadi. Ushbu model

orqali bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarida zamonaviy metodik yondashuvlar shakllanadi, o'quvchilarda esa mustaqil fikrlash, ijodkorlik, kommunikativlik va funksional savodxonlik kompetensiyalari rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, 5E modeli bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarda o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashda samarali didaktik vosita hisoblanadi. Mazkur model o'quvchilarning mustaqil fikrlashi, matn bilan ishlash kompetensiyasi, ijodiy va tanqidiy tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, 5E modeli asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligini oshiradi, innovatsion texnologiyalarni qo'llash kompetensiyasini shakllantiradi hamda xalqaro baholash dasturlariga mos zamonaviy pedagogik faoliyatni yo'lga qo'yishga yordam beradi. Kelgusida boshlang'ich ta'limda o'qish savodxonligini rivojlantirish bo'yicha metodik tizimlarni 5E modeli asosida takomillashtirish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. OECD. *PISA 2022 Assessment and Analytical Framework*. Paris: OECD Publishing, 2022.
2. Mullis I.V.S., Martin M.O. *PIRLS Assessment Framework*. Boston College, 2021.
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son Farmoni.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 11-maydagi PQ-241-son Qarori.
5. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. Bybee R.W. *The BSCS 5E Instructional Model and 21st Century Skills*. Colorado Springs, 2013.
7. Rodger W. Bybee. *Scientific Inquiry and Science Teaching*. USA, 2014.
8. Ministry of Education Singapore. *Teaching and Learning Framework*, 2021.
9. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2021.
10. Tolipov O., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Fan, 2019.

BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING BADIY MATN USTIDA ISHLASHGA METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI

Utanbayeva Dildora Abdixadirovna

Guliston davlat pedagogika instituti "Boshlang'ich ta'lim metodikasi" kafedrasida
dotsenti v.b., p.f.f.d.(PhD)

Annotatsiya: ushbu maqolada bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining badiiy matn ustida ishlashga metodik tayyorgarligini rivojlantirish mazmuni, matnni tahlil qilishga o'rgatishda zamonaviy yondashuvlarning ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, kommunikativ yondashuv, kognitiv-pragmatik yondashuv, bixevioristik yondashuv, integrativ yondashuv, kompetensiyaviy yondashuv, kontekstli yondashuv, kognitiv yondashuv kabi zamonaviy yondashuvlarning mazmuni bayon qilingan.

Kalit so'zlar: boshlang'ich sinf, matn, badiiy matn, matnni tahlil qilish, kommunikativ yondashuv, kognitiv-pragmatik yondashuv, bixevioristik yondashuv,

	BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA TABIIY-ILMIY SAVODXONLIK ASOSIDA TADQIQOTCHILIK KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	
16	Misirova Nodira Tovbayevna, Ergasheva Madina Qahramon qizi BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINI KASBIY-IJODIY FAOLIYATGA TAYYORLASH METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH	195
17	U.U.Shukurova. M.G'.Normamatova. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING TA'LIMGA PSIXOLOGIK TAYYORGARLIGI TUSHUNCHASI VA UNING MAZMUNI	198
18	Djakbarova Mahliyo Ibraximjonovna BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARIDA NUTQ RIVOJLANISHINING UMUMIY XUSUSIYATLARI	201
19	Umarov Xusniddin. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING ILMIY-IJODIY KOMPITENTSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	206
20	Umarov Husniddin Egamboyevich, Qodirova Madina Olimjon qizi BOSHLANG'ICH SINFI O'QUVCHILARINING EKOLOGIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISHDA BADIY ADABIYOTLARNING O'RNI	210
21	Umarov Xusniddin Egamboyevich. Abduqunduzova Odina Ortikali-qizi. BOSHLANG'ICH SINFI ONA TILI DARSLARIDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA AHAMIYATI	215
22	Xoliqov Umidjon Qo'chqarovich. Raximova Farangiz Umidjon qizi. Xoliqov Xondamirbek Umidjon o'g'li BOSHLANG'ICH TA'LIMDA SHAXMAT O'YININING O'QUVCHILAR TAFAKKURIGA PSIXOLOGIK TA'SIRI.	217
23	Xoliqov Umidjon Qo'chqarovich BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING PEDAGOGIK FAOLIYATINI SAMARALI TASHKIL ETISHDA SHAXMATNING TA'SIRI	220
24	Bayzakova Malika. XALQARO BAHOLASH DASTURI ASOSIDA BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINI METODIK TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING MAVJUD HOLATI	224
25	Sevara Shaxriddin qizi Karimova BOSHLANG'ICH TA'LIMDA TABIIY FANLARNI INTEGRATSIYALASHGAN ASOSDA O'QITISHNING METODIK VA KOGNITIV ASOSLARI	228
26	Karimova Sevara Shaxriddin qizi BOSHLANG'ICH SINFLARDA TABIIY-ILM-FAN DARSLARINI INTERAKTIV VA KOGNITIV USULLAR ORQALI TASHKIL ETISH	234
27	Qayumova Shoxsanam To'lqin qizi. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINI O'QUVCHILARDA O'QISH SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISHGA TAYYORLASHDA 5E MODELIDAN FOYDALANISHNING DIDAKTIK IMKONIYATLARI	238
28	Utanbayeva Dildora Abdixadirovna. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING BADIY MATN USTIDA ISHLASHGA METODIK TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLARNING AHAMIYATI	245
29	Abduraxmonova Noila Nasim qizi. BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING INTELLEKTUAL KOMPETENTLILIGINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-METODOLOGIK ASOSLARI	249

**“UZLUKSIZ TA’LIM TIZIMIDA MALAKALI
MUTAXASSISLARNI TAYYORLASHNING MUAMMO VA
YECHIMLARI: 5 E MODEL MOHIYATI, XORIJIY
TAJRIBALAR” MAVZUSIDA RESPUBLIKA ILMIY-AMALIY
ANJUMAN MATERIALLARI**

2026-YIL 22-23-MAY

Bosishga ruxsat etildi. 04.06.2026 y.
Qog`oz bichimi 60x84 1/16.
Times New Roman garniturasida terildi.
Ofset uslubida oq qog`ozda chop etildi.
Nashriyot hisob tabog`i 54. 5, Adadi 100. Buyurtma № 71
Bahosi kelishuv asosida

“BROK CLASS SERVIS” MChJ bosmaxonasida chop etildi.
Manzil: Toshkent shahar Zargarlik ko'chasi, Segizbayeva 10a.